

Aneta Drabek

„Pamiętnik Literacki” – analiza bibliometryczna

Wprowadzenie

Czasopisma naukowe są jednym z ważniejszych kanałów komunikacji pomiędzy badaczami. Co prawda w ostatnich latach, dzięki rozwojowi Internetu, pojawiły się nowe miejsca (np. portale społecznościowe, blogi naukowe czy fora dyskusyjne), w których dochodzi do wymiany informacji, jednak czasopismo naukowe ze swoją ustandaryzowaną strukturą nadal jest podstawowym miejscem publikacji osiągnięć naukowych. Liczba czasopism naukowych wciąż rośnie i wygląda na to, że trend ten się utrzyma. Baza danych zbierająca informacje o czasopismach – Ulrichsweb™ – wymienia blisko 120 tys. na bieżąco ukazujących się tytułów czasopism recenzowanych. Liczba ta z pewnością jest większa. Wymieniona baza zarejestrowała 3817 czasopism naukowych z datą początkową 2014 i 2003 czasopisma z datą początkową 2015. W 1971 r. w Polsce wychodziło ok. 800 czasopism oraz naukowych nieregularnych wydawnictw ciągłych (Dejnarowicz, 1980, s. 131). W naszym kraju czasopisma naukowe są oceniane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w wyniku czego ukazują się wykazy, które następnie wykorzystywane są w ocenie polskich jednostek naukowych. Wykazy zawierają tytuły czasopism oraz liczbę punktów. W Wykazie czasopism punktowanych (WCP) opublikowanym 23 grudnia 2015 r. wymienia się 2418 polskich periodyków (Komunikat..., 2015). Są to tylko te tytuły, których redakcje (1) postanowiły poddać czasopismo ocenie oraz (2) spełniły określone wymagania lub były odnotowane w bazie Journal Citation Reports czy też na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Nie ma tu więc wydawnictw nieregularnych, nowych oraz tych niezgłoszonych do ministerialnej ewaluacji. Ta nadprodukcja

powoduje poważny problem w przygotowaniu odpowiednich kryteriów oceny czasopism; takich, które będą proste, łatwe do sprawdzenia, obiektywne, a przede wszystkim uwzględniające specyfikę danej dziedziny, aby przeprowadzona ocena wyłoniła tytuły o wysokim poziomie naukowym.

Jednym z powszechnie stosowanych elementów oceny czasopism naukowych są cytowania. Ten – wydawałoby się – mało znaczący komponent pracy naukowej stał się ważnym parametrem w ewaluacji nauki. Cytowania, pomimo wielu zastrzeżeń, wykorzystuje się do oceny pojedynczych uczonych, grup badawczych, dziedzin, państw, czasopism, wydawnictw itp. Są one niezbędnym składnikiem takich miar jak Immediacy Index, Cited Half Life, Citing Half Life, Hirsch Index, SCImago Journal Rank, a przede wszystkim wskaźnika Impact Factor (IF), który w ocenie światowych czasopism robił i robi największą karierę. Wskaźnik IF stał się miarą oceny nie tylko czasopism, dla których został wymyślony, ale także indywidualnych badaczy, wydziałów czy uczelni. Jednakże nawet gdy pozostaniemy zwolennikami wykorzystania IF tylko do mierzenia jakości czasopism, trzeba pamiętać, że (1) IF jest wyliczany tylko dla periodyków z nauk ścisłych i społecznych oraz jednocześnie (2) tylko dla czasopism indeksowanych minimum trzy lata w bazie Web of Science™ Core Collection. To zawęży liczbę tytułów do ok. 11 tys. i jednocześnie prawie całkowicie pomija czasopisma humanistyczne. W kontekście polskim o zapotrzebowaniu na inny sposób oceny lub inny wskaźnik może świadczyć fakt, iż wśród polskich czasopism punktowanych (2015) te z wylczonym Impact Factorem stanowią zaledwie 6,14%, więc trzeba wymyślić inny sposób oceny, który uwzględni periodyki humanistyczne oraz pozostałe polskie i zagraniczne. O tym, jak została przeprowadzona ocena czasopism w 2015 r., jakie kryteria uwzględniono i jaki to miało wpływ na punktację, piszą Kulczycki, Rozkosz i Drabek (2016). Z przywołanego tekstu wyłania się wnioski o pilnej potrzebie znalezienia innego sposobu oceny czasopism, zwłaszcza tych, które reprezentują nauki humanistyczne.

Pierwszym polskim powszechnie stosowanym w ocenie czasopism wskaźnikiem opartym na cytowaniach był Predicted Impact Factor (PIF), który pojawił się w Komunikacie z 2012 r. Zdefiniowano go następująco: „Predicted Impact Factor (PIF) obliczany [jest] jako iloraz liczby cytowań publikacji danego czasopisma w bazie Web of

Science z roku 2011 i liczby wszystkich artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie w roku 2011” (Komunikat..., 2012). Ta sama definicja została wykorzystana również w Komunikacie z 2013 r. Wyliczony PIF został wykorzystany do oceny czasopism, które umieszczone zostały w WCP w latach 2012–2014¹. Niestety nikt wówczas nie pokusił się o szczegółową analizę i nie wiadomo, jak wskaźnik ten wpłynął na ocenę czasopism w Polsce. W Komunikacie z 2015 r. definicja współczynnika PIF nieco się zmieniła i po doprecyzowaniu przyjęto taką jej wersję: PIF to iloraz liczby cytowań publikacji danego czasopisma (niezależnie od daty wydania tej publikacji) w bazie Web of Science™ Core Collection w latach 2012–2014 i liczby artykułów naukowych opublikowanych w latach 2012–2014 (zgodnie z danymi zgłoszonymi w ankiecie ewaluacyjnej czasopisma). Przeprowadzone przez Kulczyckiego, Rozkosz i Drabek (2016) badania wskazały, że zaledwie połowa czasopism uzyskała jakiegokolwiek cytowanie, z czego większość czasopism zacytowano mniej niż 10 razy. Punkty za cytowalność, czyli właściwy poziom wskaźnika PIF, uzyskało niewiele ponad 20% polskich czasopism humanistycznych (Kulczycki, Rozkosz, Drabek, 2016).

W Komunikacie z 2013 r. po raz pierwszy pojawił się nowy wskaźnik, który nazwano Polskim Współczynnikiem Wpływu (PWW). Miał on wyeliminować wady PIF, czyli umożliwić ocenę czasopism z uwzględnieniem polskich źródeł. Jednakże to rozwiązanie miało inną wadę: PWW nie uwzględniał źródeł zagranicznych. PWW powstał jako odpowiedź na zarzuty stawiane takim wskaźnikom jak PIF i IF. Zarzuty te dotyczyły przyjęcia jako bazy danych z WoS, większego docenienia nauk przyrodniczych niż nauk społecznych i właściwie pominięcia humanistyki. Humanistyka jest tak słabo reprezentowana w tej bazie, że wyliczanie wskaźników i przeprowadzana na ich podstawie ocena (zwłaszcza dotycząca czasopism nieanglojęzycznych) jest nieuzasadniona. Krytycy oceny czasopism humanistycznych w Polsce, publikujący m.in. na łamach „Forum Akademickiego”, zwracali uwagę na następujące kwestie:

- w bazie WoS jest tylko kilka polskich czasopism humanistycznych;

.....

¹ W 2014 r. nie była przeprowadzona ewaluacja, ale w tworzeniu Wykazu czasopism punktowanych w Części B wykorzystano punktację z 2013 r.

- humanistyka ma charakter narodowy, teksty pisane są głównie w języku polskim, więc i cytowań należy się spodziewać w kręgu literatury polskojęzycznej;
- w naukach humanistycznych cytowana jest nie tylko najnowsza literatura, w związku z tym należy wziąć pod uwagę o wiele większe „okienko czasowe”, niż ma to miejsce w przypadku IF;
- cytowane są nie tylko artykuły, ale przede wszystkim monografie (główny kanał informacyjny w humanistyce), więc wszelkie wskaźniki powinny obejmować także ten typ publikacji.

Przeprowadzone przez Drabek, Rozkosz, Hołowieckiego i Kulczyckiego (2015) badania obejmujące analizę cytowań zawartych w 11 rocznikach czasopisma „Pamiętnik Literacki” (literaturoznawstwo) oraz „Diametros. An Online Journal of Philosophy” (filozofia) wykazały, że Polski Współczynnik Wpływu nie jest odpowiednim narzędziem do bibliometrycznej oceny czasopism humanistycznych w Polsce. Czy w związku z tym cytowania w ogóle nie nadają się do oceny czasopism humanistycznych? Z pewnością nie można sformułować tak kategorycznego wniosku. Jednakże interpretacja wyników analiz cytowań uwzględniać powinna specyfikę komunikacji naukowej w danej dziedzinie czy nawet dyscyplinie naukowej.

Jednym ze sposobów oceny czasopisma jest analiza bibliometryczna pojedynczego tytułu czasopisma. Ma ona na celu przede wszystkim poznanie ilościowej charakterystyki czasopisma, a także ocenę jego wkładu w rozwój dyscypliny.

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka „Pamiętnika Literackiego” z wykorzystaniem metod bibliometrycznych. Dzięki tej analizie możliwe też będzie określenie sposobu wykorzystania artykułów opublikowanych w czasopiśmie.

W swoim tekście przeprowadzę analizę bibliometryczną polskiego czasopisma z zakresu literaturoznawstwa pt. „Pamiętnik Literacki” za lata 2000–2014, żeby uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jak wyglądała struktura czasopisma w latach 2000–2014?
2. Jak przedstawiają się wzory cytowań autorów publikujących w „Pamiętniku Literackim”?
3. Czy autorzy publikujący w „Pamiętniku Literackim” częściej cytują monografie czy artykuły z czasopism?
4. Jak często cytowane są teksty w językach obcych?
5. Jak szybko cytuje się w literaturoznawstwie?

6. Czy na podstawie istniejących źródeł można odszukać cytowania „Pamiętnika Literackiego”?

Przegląd literatury

Na przestrzeni lat powstało wiele analiz bibliometrycznych pojedynczych czasopism. Warto wspomnieć dwa artykuły przeglądowe w tym zakresie (Tiew, 1997; Wan, Anyi, Anuar & Zainab, 2009). Tiew (1997) dokonał przeglądu 102 publikacji od roku 1969 do roku 1997. Kontynuacją przeglądu Tiewa była kolejna praca (Wan et al., 2009) obejmująca 82 przypadki analiz bibliometrycznych pojedynczych czasopism od 1998 do 2008 r. Autorzy wskazali kilka aspektów analiz bibliometrycznych pojedynczych czasopism. Wśród nich pojawiły się m.in.: charakterystyka ilościowa artykułów, charakterystyka autorów i rady naukowej, wzory współcytowań, analiza cytowań i analiza zawartości.

Jeśli chodzi o literaturę polską, to jak dotąd powstało tylko kilka analiz bibliometrycznych pojedynczych tytułów czasopism. W 2004 r. czasopismo „Geological Quarterly” przebadął Grzegorz Racki (2004). Autor przede wszystkim zanalizował cytowania kwartalnika w bazie WoS. Anna Chadaj i Danuta Turecka (2008) wykonały analizę cytowań czasopisma „Geologia” wydawanego przez Akademię Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie. W 2015 r. ukazał się artykuł Magdaleny Bemke-Świtilnik i Anety Drabek (2015), w którym przeanalizowano cytowania czasopisma „Prace Naukowe GIG. Górnictwo i Środowisko” na podstawie czterech źródeł (WoS, Scopus, BazTech i Google Scholar).

Jedynym tego typu badaniem polskiego czasopisma humanistycznego jest praca Danuty Koniecznej, której celem było scharakteryzowanie sposobu wykorzystania literatury w publikacjach badaczy w zakresie nauk humanistycznych (2002). Autorka dokonała tego, analizując bibliografie załącznikowe zawarte w 30 tomach czasopisma „Litteraria” z lat 1969–1999.

Badania bibliometryczne źródeł humanistycznych są o tyle trudniejsze, że uznane duże bazy naukometryczne, takie jak Web of Science™ Core Collection czy Scopus, ze względu na swoją specyfikę, czyli indeksowanie przede wszystkim czasopism, w dodatku

poświęconych naukom ścisłym, właściwie nie nadają się do kompleksowych analiz humanistyki. W związku z tym wnioski wyciągnięte na podstawie danych z tych baz należy interpretować wyjątkowo ostrożnie. W latach 1999–2010 na Uniwersytecie Śląskim tworzona była baza cytowań polskiej humanistyki – Polska Literatura Humanistyczna „Arton”, która indeksowała polskie czasopisma z zakresu literaturoznawstwa, językoznawstwa i etnografii. Niestety projekt ten, z powodu braku finansowania, nie jest już kontynuowany. Od 2015 r. wysiłkiem wielu redakcji czasopism oraz twórców baz bibliograficznych (m.in. BazEkon czy BazTech) powstaje Polska Baza Cytowań Czasopism Naukowych POL-index, która zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce ma zbierać dane o cytowaniach z polskich czasopism. Dane zebrane w tej bazie mają w przyszłości posłużyć do obliczenia PWW. Jednakże nie wiadomo, czy baza ta pozwoli na prowadzenie obiektywnych badań polskiej humanistyki. Już samo ograniczenie się do zasobów czasopiśmienniczych zawęży możliwości ewentualnych analiz.

„Pamiętnik Literacki”

Charakterystyka czasopisma

„Pamiętnik Literacki” jest wymieniany przez wybitnego teoretyka i historyka literatury Henryka Markiewicza jako jedno z najważniejszych czasopism z zakresu literaturoznawstwa obok m.in. „Tekstów Drugich”, „Ruchu Literackiego” czy „Przeglądu Humanistycznego” (Markiewicz, 2000, s. 227).

„Pamiętnik Literacki” to czasopismo sięgające korzeniami XIX w., do wydawanego we Lwowie w latach 1887–1897 „Pamiętnika Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”. Po kilku latach przerwy od wydania ostatniego rocznika Pamiętnik Mickiewiczowski (bo tak był nazywany) został przekształcony w czasopismo, które na swych łamach miało poruszać nie tylko tematykę mickiewiczowską, ale postanowiono rozszerzyć tematykę czasopisma na całą literaturę polską oraz uwzględnić teksty o charakterze porównawczym (Krzyżanowski, 1968, s. 66–67). Pierwszy tom ukazał się w 1902 r. Czasopismo ukazuje się niemal nieprzerwanie do dziś (wyjąwszy okres

II wojny światowej). Do 2015 r. ukazało się 106 roczników. Od 1950 r. współwydawcą stał się Instytut Badań Literackich PAN, który to czasopismo wydaje na bieżąco.

Pierwsze trzy tomy czasopisma redagowali wspólnie Wilhelm Bruchnalski, Edward Porębowicz i Bronisław Gubrynowicz (Krzyżanowski, 1948, s. 10). Czasopismo od początku stało się najważniejszym organem badaczy literatury polskiej. Redakcji udało się namówić do współpracy czołowych polskich literaturoznawców, takich jak: Władysław Nehring, Włodzimierz Spasowicz, Roman Pilat, czy reprezentujących młodsze pokolenie: Ignacego Chrzanowskiego, Aleksandra Brücknera, Edwarda Porębowicza, a także poetów, np. Jana Kasprowicza (Fita, Świerczyńska, 2006, s. 34). Od 2003 r. czasopismu dodano podtytuł: „czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej”.

Struktura czasopisma ustalona w chwili jego powstania zachowała się w zasadniczym kształcie do dzisiaj: Rozprawy i artykuły (obszerne, źródłowe prace historyczno- i krytycznoliterackie), Materiały i notatki (przyczynki, ustalenia biograficzne i bibliograficzne, problemy tekstologiczne i edytorskie, publikacje ineditów, m.in. korespondencji pisarzy), Recenzje i przeglądy (omówienia krytyczne ważniejszych publikacji). Na początku czasopismo miało dział Bibliografia. Od 1950 r. został on zastąpiony przez dwa nowe działy: od 1950 r. Zagadnienia języka artystycznego (wprowadzone przez Marię Renatę Mayenową; poświęcone m.in. poetyce i stylistyce, głównie w ujęciu historycznym, pracom z pogranicza językoznawstwa, a w latach 1960–1994 Przekłady (wprowadzone przez Henryka Markiewicza, zawierające tłumaczenia prac badaczy obcych, zgrupowane problemowo i prezentujące nowe kierunki, metody i techniki badawcze). W 1998 r. Przegląd Bibliograficzny pojawił się na nowo, tym razem wydawany w postaci oddzielnej wkładki. W 1999 r., w numerze 1 wprowadzono dział Z czasopism obcojęzycznych, zawierający przegląd bieżących publikacji pojawiających się w pismach zagranicznych. Obecnie czasopismo ma także dział Kronika, który obejmuje nekrologi (sylwetki zmarłych badaczy literatury), a także korespondencje i polemiki (Oszczęda, 2007, s. 6).

Niektóre zeszyty miały formę monograficzną i poświęcono je wybranym pisarzom (m.in. Rejowi, Mickiewiczowi, Słowackiemu, Krasińskiemu, Norwidowi, Sienkiewiczowi, Kasprowiczowi,

Wyspiańskiemu, Miłoszowi) lub epokom literackim (staropolszczyźnie, odrodzeniu, oświeceniu, literaturze Polski Ludowej). Tuż po wojnie (w 1946 r.) wydano również szczególny tom, w którym zgromadzono nekrologi 62 badaczy zmarłych i zamordowanych w czasie wojny („Pamiętnik Literacki – Historia”, b.d.).

„Pamiętnik Literacki” w swej ponadstuletniej historii doczekał się czterech bibliografii przygotowanych przez: Zofię Świdwińską za lata 1887–1939 (Świdwińska, 1948), Jana Gawałkiewicza za lata 1946–1962 (Gawałkiewicz, 1964), Zofię Sypulanę za lata 1963–1982 (Sypulanka, 1985) i Aleksandrę Oszczęde za lata 1982–2002 (Oszczęda, 2007).

„Pamiętnik Literacki” jest indeksowany w Web of Science™ Core Collection (Arts and Humanities Citation Index) od połowy lat 70. (za lata: 1975–1995 oraz od 2009 r.) i w bazie Scopus (2010–2012) oraz w innych międzynarodowych bazach danych z zakresu literaturoznawstwa (Linguistic Bibliography Online; IBZ – Internationale Bibliographie der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur; Internationale Bibliographie der Rezensionen Geistes- und Sozialwissenschaftlicher Literatur; Literary Reference Center Plus; Russian Academy of Sciences Bibliographies). Teksty, które ukazują się w „Pamiętniku Literackim”, są wciąż czytane i komentowane. Bazy danych nawet po ponad 100 latach od daty publikacji odnotowują cytowania najstarszych artykułów z tego czasopisma. Od początku powstania na łamach czasopisma publikują najwybitniejsi polscy literaturoznawcy, co potwierdzają jego historycy (Krzyżanowski, 1948; Zakrzewski, 1964).

„Pamiętnik Literacki” ma od ponad 100 lat prawie niezmienną strukturę oraz wykorzystuje tradycyjny sposób powoływania się na literaturę – dolne przypisy bibliograficzne. Podstawową formą jego publikacji jest wersja drukowana obecna w stałej prenumeracji wielu bibliotek naukowych. Czasopismo publikuje wyłącznie teksty w języku polskim. Artykuły autorów z zagranicy, które ukazują się na łamach kwartalnika, tłumaczone są na język polski. Czasopismo miało w swojej historii 14 redaktorów naczelnych. Od 1999 r. redaktorem naczelnym jest profesor Grażyna Borkowska (Jarnicki, 2014, s. 166). Czasopismo ma swoją stronę internetową (<http://pamietnikliteracki.pl>), na której znaleźć można podstawowe informacje, a także spisy treści od numeru 1. W 2009 r. zeskanowano 35 pierwszych roczników (1902–1938) i umieszczono

je w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Od tego czasu każdy tom został pobrany po kilkaset razy, co świadczy o stałym zainteresowaniu tymi pracami. Z najstarszych roczników (1902–1938) można też korzystać za pomocą Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej². Pełne teksty opublikowane w latach 1902–2013 znaleźć można w bazie Czasopisma humanistyczne (BazHum)³. Najnowsze zeszyty (od 2005 r.) są dostępne w płatnej bazie Central and Eastern European Online Library (CEEOL).

Sposób zbierania danych

Podstawą analizy są dane z przypisów bibliograficznych do tekstów opublikowanych w „Pamiętniku Literackim” w latach 2000–2014. Źródłem danych z lat 2004–2009 była baza Polska Literatura Humanistyczna „Arton”⁴ oraz samo czasopismo (wersja drukowana i elektroniczna za lata 2000–2003 oraz 2010–2014)⁵. Dane z czterech pierwszych roczników (ze względu na brak autoryzacji danych w bazie i w związku z tym brak pewności co do poprawności danych tam zgromadzonych) oraz pięciu ostatnich tomów „Pamiętnika Literackiego” zbierane były bezpośrednio z artykułów.

Zbieranie danych bibliograficznych z tradycyjnych (dolnych) przypisów rodzi pewne trudności. Zawarte w nich opisy bibliograficzne stanowią niejednokrotnie część bardzo rozbudowanych przypisów rzeczowych, więc trzeba dobrze przeanalizować cały przypis, żeby wydobyć z niego opis bibliograficzny cytowanej pracy. Dodatkowo mamy do czynienia z powoływaniem się na kolejny rozdział z przywoływanej wcześniej pracy zbiorowej, bez podania pełnego opisu źródła, więc w tej sytuacji trzeba wrócić do miejsca, gdzie taki opis został umieszczony. Czasem „odkodowanie” opisu bibliograficznego wymaga przeczytania fragmentu tekstu, do którego odnosi

.....

² <http://jbc.bj.uj.edu.pl/publication/313687>.

³ <http://bazhum.muzhp.pl/czasopismo/8/>.

⁴ Baza „Arton” była inicjatywą Uniwersytetu Śląskiego i w założeniu miała się stać polskim indeksem cytowań literatury humanistycznej. Baza w latach 1999–2010 indeksowała 24 tytuły polskich czasopism z językoznawstwa, literaturoznawstwa i etnologii, zbierając dane bibliograficzne opublikowanych tam tekstów oraz opisy cytowanych prac (Drabek, 2009).

⁵ Dane z lat 2004–2014 posłużyły do przygotowania artykułu opublikowanego w czasopiśmie „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” (Drabek i in., 2015). Dane z lat 2000–2003 zebrałam na potrzeby niniejszego tekstu.

się przypis. To wszystko sprawia, że pomimo tego, że „Pamiętnik Literacki” jest indeksowany w WoS czy Scopusie, nie było możliwe wykorzystanie danych tam zgromadzonych, ponieważ po przeanalizowaniu wybranego rocznika okazało się, że bazy odnotowały dużo mniej pozycji bibliograficznych, niż było rzeczywiście umieszczonych w czasopiśmie.

Przed podjęciem decyzji o sposobie zbierania danych sprawdzony został pilotażowo jeden rocznik (2009) w obu bazach (Artonie i WoS). Okazało się, że dane o cytowaniach z WoS nie nadają się do dalszych analiz. Suma cytowań zarejestrowanych we wszystkich artykułach opublikowanych w 2009 r. wynosiła odpowiednio 1894 pozycje (Arton) i 914 (WoS), czyli baza WoS zindeksowała mniej niż połowę rzeczywistej liczby przywołanych prac. W przypadku niektórych artykułów udało się rozpoznać zaledwie kilka procent opisów bibliograficznych. Podobny problem z uzyskaniem danych o cytowaniach można zauważyć w bazie Scopus. Wybrane, często szcążtkowe opisy mieszają się z fragmentami przypisów rzeczowych.

Ten przykład wskazuje, że automatyczne rozpoznawanie cytowań z dolnych przypisów jest bardzo trudne i wykorzystanie w badaniach tak uzyskanych danych może nie dać zadowalającego efektu. Rozwiązaniem tego problemu byłoby zamieszczanie przez czasopismo bibliografii załącznikowych na końcu tekstu, ale w odniesieniu do czasopism humanistycznych tradycyjny sposób cytowania (tylko przypisy dolne, bez bibliografii załącznikowej) jest wciąż bardzo popularny. W tej sytuacji najlepiej sprawdza się „ręczne” zbieranie danych. Dodatkowo – z uwagi na konieczność wyszukiwania uzupełniających informacji w tekście – osoba, która zbiera dane, powinna znać język artykułu. Stąd decyzja o wykorzystaniu polskiej bazy „Arton” oraz samodzielnym uzupełnieniu danych z nieindeksowanych w „Artonie” zeszytów.

Pierwszy etap prac polegał na zebraniu informacji bibliograficznych o wszystkich tekstach opublikowanych w latach 2000–2014. Zapisywane były nie tylko informacje o artykułach naukowych, ale także innych typach tekstów (edytoriale, korespondencja itp.). Każdy rekord zawierał następujące informacje:

- identyfikator rekordu cytującego,
- imiona i nazwiska wszystkich autorów,
- liczba autorów,
- rok publikacji,

- zeszyt,
- strony, na których opublikowany był tekst,
- afiliacja autorów (jeśli była podana),
- język dokumentu cytującego,
- dział, w którym ukazał się tekst.

Następny etap polegał na zakodowaniu cytowań – danych pochodzących z przypisów dolnych oraz (w dwóch przypadkach) z bibliografii załącznikowych. Dane z każdego cytowania zostały zapisane w osobnym rekordzie. Schemat zbieranych danych wyglądał następująco:

- identyfikator rekordu cytującego,
- nazwiska i inicjały wszystkich autorów,
- typ cytowanego dokumentu,
- rok publikacji cytowanego dokumentu,
- tytuł czasopisma,
- adres strony internetowej dokumentu elektronicznego (o ile był to dokument online),
- język cytowanego dokumentu,
- informacja, czy cytowany dokument to autocytowanie.

Tytuły (książek, artykułów, rozdziałów itd.) były pomijane. Wyróżniono siedem typów cytowanego dokumentu: artykuł w czasopiśmie, książka (wydawnictwo zwarte), rozdział w książce (wydawnictwie zwartym), czasopismo, archiwalia, dokument elektroniczny oraz pozostałe zapisywane były jako inne. Podstawą przyporządkowania do odpowiedniego typu była analiza opisu bibliograficznego. O przyporządkowaniu do określonego typu decydowały przede wszystkim cechy formalne opisu bibliograficznego. W nielicznych wątpliwych przypadkach dane były sprawdzane w źródłach zewnętrznych (katalogi, bazy danych, biblioteki cyfrowe). W przypadku recenzji i omówień pozycja recenzowana także była wpisywana jako cytowanie.

Artykuł w czasopiśmie to każdy tekst opublikowany w czasopiśmie naukowym, popularnonaukowym czy gazecie lub jakimkolwiek dodatku do gazety. W związku z tym w grupie tej znalazły się zarówno artykuły naukowe, artykuły z prasy, jak i nekrologi, recenzje czy też teksty literackie (np. wiersze) zamieszczone w gazetach.

Książka to każde wydawnictwo zwarte zacytowane w całości (bez wskazywania w opisie, że chodzi o jakąś konkretną część czy rozdział). Wśród nich znalazły się m.in. monografie naukowe, książki popularnonaukowe, broszury, katalogi, dzieła literackie, słowniki itp., czyli

w badaniach do tej kategorii zaliczane były także te pozycje, które nie są monografiami naukowymi zdefiniowanymi w Rozporządzeniu z 27 października 2015 r. (Rozporządzenie, 2015). Rozróżnienie takie byłoby możliwe tylko po sprawdzeniu z autopsji każdej z tych prac. W przypadku książek przygotowanych pod redakcją nie były zapisywane nazwiska redaktorów.

Rozdział w książce to niesamoistna część wydawnicza książki, najczęściej rozdział w książce, ale również drobniejsze części, np. jedno z opowiadań w zbiorze czy też hasło w encyklopedii. Jeśli chodzi o rozdziały, to nie były zbierane ani tytuły, ani autorzy bądź redaktorzy książki, z której pochodził dany fragment.

Czasopismo to opis całego tomu bądź zeszytu (np. monograficznego) używany wówczas, gdy autor nie przywoływał żadnego konkretnego tekstu.

Archiwalia stosowane były w opisach dokumentów (najczęściej rękopisów) znajdujących się w archiwach.

Dokument elektroniczny wykorzystany został dla opisu zacytowanych tekstów umieszczonych w sieci, a także stron WWW (np. instytucji, portali, czasopism, forów dyskusyjnych itp.). W tej kategorii znalazła się również korespondencja elektroniczna.

Inne – tak opisane były wszelkie inne dokumenty, które nie mieściły się w powyżej wymienionych sześciu kategoriach. Wśród nich znalazły się akty prawne, dokumenty niepublikowane, prace magisterskie i doktorskie, nagrania, spektakle, filmy, audycje radiowe, recenzje prac doktorskich, referaty na konferencji, a także testy psychologiczne, zwolnienie lekarskie czy życiorys.

Afiliacja i charakterystyka rzeczowa

Afiliacja autorów

Pierwotnie zakładałam analizę afiliacji autorów, aby móc wskazać te ośrodki, z których pochodzi najwięcej badaczy i które w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju czasopisma. Rezultatu tego nie udało się zrealizować ze względu na brak danych. W „Pamiętniku Literackim” afiliacje zaczęły się pojawiać w 2005 r. i do numeru drugiego z 2007 r. dotyczyły tylko autorów z działów: Rozprawy i artykuły, Zagadnienia języka artystycznego oraz Materiały i notatki. Niejednokrotnie zamiast nazwy instytucji widniała tylko miejscowość, a to za mało, żeby przyporządkować instytucjonalnie danego

badacza. Informacji tych brakło w około połowie tekstów, więc przeprowadzona analiza nie pozwoliłaby na sporządzenie pełnego obrazu sytuacji.

Charakterystyka treściowa tekstów opublikowanych w „Pamiętniku Literackim”

Podobny problem wystąpił w związku z charakterystyką treściową czasopisma. W „Pamiętniku Literackim” ani autorzy, ani redakcja nie umieszczają słów kluczowych. Baza CEEOL notuje w rekordach słowa kluczowe, jednakże są one podawane w języku angielskim i nie jest to słownictwo kontrolowane⁶. W dodatku CEEOL indeksuje czasopismo od 2005 r. Jediną bazą, która rejestruje artykuły z „Pamiętnika Literackiego” i opatruje je hasłami przedmiotowymi, jest „Bibliografia Zawartości Czasopism” tworzona przez Bibliotekę Narodową. Niestety już pobieżne przejrzanie zastosowanej charakterystyki treściowej ukazało, że przyporządkowane hasła są bardzo nierówne. Obok rozbudowanego zestawu składającego się czasem z pięciu, sześciu, a nawet ośmiu haseł występują jedno- czy dwuwyrzowe i jednocześnie dość ogólne, jak „literaturoznawstwo”, „pozytywizm” czy „filozofia – historia”. Niektóre recenzje mają tylko hasła składające się z autora i tytułu recenzowanego dzieła, inne szczegółowo charakteryzują nie tylko zawartość recenzji, ale i tematykę omawianej książki. W tej sytuacji nie jest możliwe przeprowadzenie analizy ilościowej słów kluczowych i przedstawienie głównych nurtów badawczych, jakie pojawiły się w czasopiśmie w ciągu badanych 15 lat.

Analiza zawartości „Pamiętnika Literackiego”

Jak już wspomniałam, „Pamiętnik Literacki” stosuje od lat właściwie niezmienny układ składający się z tych samych działów. W analizowanym okresie 2000–2014 układ ten był stały i (z jednym wyjątkiem) powtarzał się we wszystkich latach. Mogło się też zdarzyć,

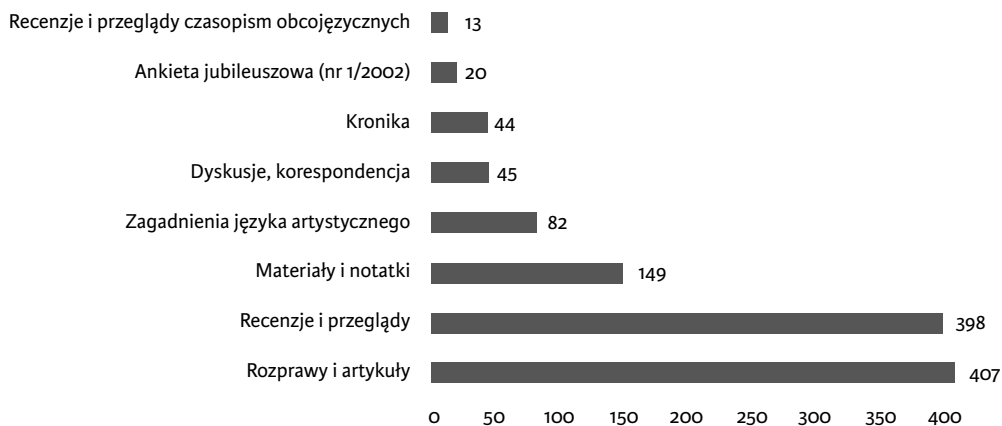
.....

⁶ Wykorzystanie słownictwa kontrolowanego dotyczy sytuacji, gdy osoba sporządzająca charakterystykę treściową korzysta z odpowiedniego słownika (tezauryusa), co eliminuje np. użycie wyrażen synonimicznych na określenie tego samego zagadnienia.

że niektóre działy nie pojawiały się w niektórych numerach, ale nie dotyczyło to głównych działów, takich jak Rozprawy i artykuły czy Materiały i notatki. Jedyne wyjątek w tym układzie pojawił się w numerze pierwszym z 2002 r., w którym opublikowano wypowiedzi 19 literaturoznawców przygotowanych w odpowiedzi na Ankieta Jubileuszową. W Ankiecie pytano o przyszłość polskiego literaturoznawstwa. W ten sposób „Pamiętnik Literacki” uczcił jubileusz 100 lat istnienia czasopisma. Poza tym jedynym wyjątkowym zeszytem układ kwartalnika wyglądał następująco:

- Rozprawy i artykuły,
- Zagadnienia języka artystycznego,
- Materiały i notatki,
- Recenzje i przeglądy,
- Recenzje i przeglądy z czasopism obcojęzycznych,
- Dyskusje i korespondencja,
- Kronika.

W latach 2000–2014 w „Pamiętniku Literackim” ukazało się w sumie 1158 tekstów. W każdym roku ukazywało się średnio 77 tekstów; najwięcej w 2002 r. (91), a najmniej w 2014 r. (68). Dwa najobszerniejsze działy to Rozprawy i artykuły (407 tekstów – 35% całości) oraz Recenzje i przeglądy (398 tekstów – 34%). Dane dotyczące pozostałych działów przedstawia poniższy Rysunek 1.

Rysunek 1. Liczba tekstów w poszczególnych działach „Pamiętnika Literackiego” w latach 2000–2014.

Większość tekstów w „Pamiętniku” to artykuły jednoautorskie. Jedynie w przypadku 50 publikacji odnotowano więcej niż jednego autora, z czego jeden artykuł napisało sześcioro osób, jeden – pięcioro osób, dwa teksty powstały przy współpracy czworga osób. Pozostałe 44 artykuły mają dwóch lub trzech autorów. Dodać należy, że znaczna część tych wieloautorskich tekstów (31 pozycji) to opracowane *inedita* (niewydane), głównie korespondencja, gdzie w zespole autorskim jest twórca i osoba, która opracowała dany tekst. Zdecydowana większość publikacji w „Pamiętniku” (ponad 95%) to teksty przygotowane przez jednego autora.

W ciągu 15 badanych lat w czasopiśmie pisało w sumie 732 autorów. Spośród tego grona 482 osoby pojawiły się w spisie autorów jeden raz. Przygotowali oni ok. 42% tekstów. 139 osób, czyli ok. 19% wszystkich, to autorzy dwóch tekstów. Nazwiska osób, które przygotowały w tym czasie najwięcej artykułów w „Pamiętniku Literackim”, przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Wykaz autorów, którzy opublikowali w latach 2000–2014 najwięcej artykułów w „Pamiętniku Literackim”

Nazwisko i imię autora	Liczba artykułów		
Buryła Sławomir	20	Bielecki Marian	6
Głowiński Michał	9	Kloch Zbigniew	6
Brzozowski Jacek	8	Markiewicz Henryk	6
Budrowska Kamila	7	Michałowski Piotr	6
Dziadek Adam	7	Ruta-Rutkowska Krystyna	6
Kuziak Michał	7	Skrendo Andrzej	6
Litwornia Andrzej	7	Sobieska Anna	6
Obremski Krzysztof	7	Starnawski Jerzy	6
Śmieja Wojciech	7	Zalewski Cezary	6

Jeśli chodzi o tematykę, to choć nie została przeprowadzona szczegółowa analiza treści, zauważyć można, iż niektóre z numerów czasopisma mają charakter (przynajmniej częściowo) monograficzny.

Mam tu na myśli sytuację, gdy wszystkie rozprawy i artykuły dotyczą jednego tematu lub osoby, np. numer 3/2002 poświęcony był literaturze staropolskiej, nr 4/2002 – Witkacemu, nr 4/2004 – Gombrowiczowi, nr 2/2005 – „Bogurodzicy” i poezji staropolskiej, nr 4/2005 – Mickiewiczowi, nr 3/2007 – literaturze drugiej połowy XX w., nr 3/2009 – Słowackiemu, nr 2/2011 – Miłoszowi itd.

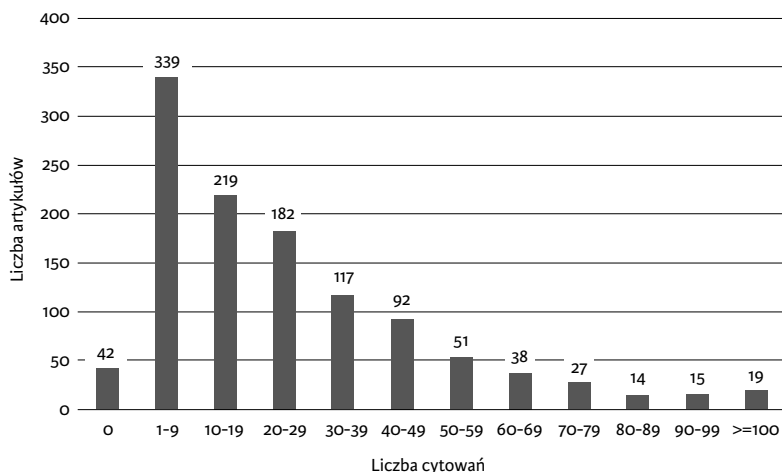
Analiza cytowań

Charakterystyka ogólna cytowań

Przeglądając „Pamiętnik Literacki”, nie sposób nie zauważyć, że obszerne przypisy rzeczowo-bibliograficzne i bibliograficzne stanowią znaczną część tekstów (zwłaszcza tych z działu Rozprawy i artykuły czy Zagadnienia języka artystycznego). Zwraca uwagę także bardzo staranne opracowanie opisów bibliograficznych tak pod względem formalnym (konsekwencja w tworzeniu opisu), jak i poprawności podawanych tam informacji. Dlatego pomimo wszelkich opisanych wyżej trudności w zbieraniu danych z przypisów nie było problemem ustalenie typologii czy tytułu czasopisma (podawany zawsze w pełnym brzmieniu). W 1158 tekstach opublikowanych w latach 2000–2014 powołano się na 29 409 pozycji.

Najwięcej tekstów cytowanych jest w dziale Rozprawy i artykuły (16 824 cytowań, średnio 41 cytowań w jednym tekście), Materiały i notatki (4513 cytowań, średnio 30 cytowań na jeden tekst), Recenzje i przeglądy (4393 cytowań, średnio 11 cytowań na jeden tekst) oraz Zagadnienia języka artystycznego (2946 cytowań, średnio 35 cytowań na jeden tekst). Pozostałe działy zawierały w sumie 733 cytowania.

Autorzy 19 artykułów przywołali 100 i więcej pozycji bibliograficznych (rekordzistka – 283). W 42 tekstach nie zacytowano ani jednej publikacji. Były to przede wszystkim teksty z działów: Kronika oraz Dyskusje i korespondencja, a także odpowiedzi na Ankietę Jubileuszową. Największa grupa artykułów (339) to te, które zacytowały kilka pozycji (od 1 do 9 cytowań). Wśród nich są przede wszystkim artykuły z działu Recenzje i przeglądy, w mniejszym stopniu z Materiałów i notek, Kroniki czy Dyskusji i korespondencji. Dokładne dane dotyczące liczby artykułów oraz liczby zacytowanych pozycji przedstawia Rysunek 2.

Rysunek 2. Liczba artykułów z „Pamiętnika Literackiego” w odniesieniu do liczby zacytowanych w nich pozycji bibliograficznych.

Typ cytowanych publikacji

Jak już wspomniałam, cytowania zostały podzielone na siedem typów. Zastosowana typologia pomoże odpowiedzieć na pytanie, z czego najczęściej korzystają literaturoznawcy. Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami (m.in. przez Danutę Konieczną, Davida S. Nolena czy Johna Cullarsa) książki są najważniejszym źródłem dla humanistów (Nolen, 2010; Konieczna, 2002; Cullars, 1988). W latach 2000–2014 najczęściej cytowanym typem publikacji w „Pamiętniku Literackim” były książki, na które powołano się 14 685 razy, co stanowi blisko 50% wszystkich odwołań. Jako drugi w kolejności typ pojawił się rozdział w książce (część książki), który przywołano 8007 razy (27,23%). Biorąc pod uwagę, że rozdział jest częścią monografii, można połączyć dane z obu typów cytowanych publikacji, wówczas otrzymamy 22 692 cytowań, co stanowi 77,16%. Odsetek ten jest zgodny z tym, co podają przywoływani powyżej badacze. Jeśli chodzi o artykuły z czasopism, to powoływano się na nie 6235 razy (21,2%). Pozostałe typy publikacji (archiwalia, czasopisma, dokumenty elektroniczne, inne) cieszyły się dużo mniejszym zainteresowaniem.

Stosunkowo rzadko cytowano w „Pamiętniku” dokumenty elektroniczne. Odnalazłam 103 takie odwołania. Były to przede wszystkim różne strony WWW (portale, czasopisma, gazety, słownik języka

polskiego, strony poświęcone różnym twórcom, fora internetowe), ale także korespondencja elektroniczna czy też dokumenty na DVD. Można się zastanawiać, czemu dokumenty elektroniczne są tak rzadko cytowane. Nasuwają się cztery prawdopodobne przyczyny tego stanu rzeczy: (1) humaniści wciąż nieufnie odnoszą się do tekstów znajdujących się w Internecie i wolą te opublikowane tradycyjnie; (2) humaniści częściej korzystają z monografii, a te jeszcze wciąż rzadko są dostępne pełnotekstowo; (3) autorzy korzystają z wersji elektronicznych artykułów z czasopism, ale w opisie podają tylko informacje, które wskazują na tradycyjną publikację; (4) autorzy korzystają z elektronicznych wersji publikacji, ale nie odnotowują tego faktu w przypisach lub konwencja cytowań tego nie uwzględnia.

W kategorii „Inne” znalazło się 118 pozycji, co stanowi 0,4% wszystkich cytowań.

Przeprowadzone badanie objęło 15 roczników czasopisma. W związku z tym postanowiłam sprawdzić, czy cytowania poszczególnych typów publikacji zmieniają się w czasie. W tym celu podzieliłam dane na trzy pięcioletnie okresy (2000–2004, 2005–2009 i 2010–2014). Okazało się, że wykorzystanie właściwie wszystkich typów publikacji kształtuje się na podobnym poziomie. W latach 2010–2014 wykorzystano jedynie więcej dokumentów elektronicznych. Było ich 74, czyli więcej niż w sumie w latach 2000–2009. Zanotowałam także w ostatnim pięcioleciu wzrost wykorzystania archiwaliów (148 wobec 57 w latach 2000–2009), ale do tego przyczynił się właściwie jeden artykuł, w którym autorka obficie cytowała materiały archiwalne. W ostatnich latach nieco spadło wykorzystanie monografii (z 52% w latach 2005–2009 do 46% w ostatnim pięcioleciu), ale jeśli doliczymy rozdziały, to różnica maleje do 4%.

Szczegółowe dane dotyczące poszczególnych typów publikacji przedstawia Tabela 2.

Język cytowanych publikacji

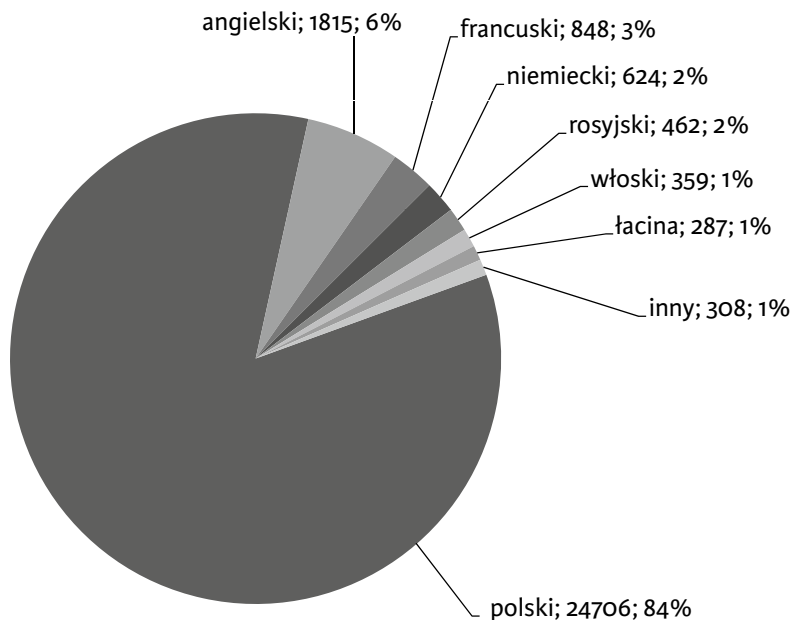
Sprawdziłam, jak kształtował się rozkład języków cytowanych w „Pamiętniku Literackim”. Spośród 1158 tekstów opublikowanych w latach 2000–2014 autorzy 46,4% artykułów (540) zacytowali tekst w języku obcym. W sumie powołali się na 4702 pozycje w 28 językach. Jeśli chodzi o podział cytowanych tekstów obcojęzycznych na

poszczególne rodzaje, to proporcje są bliskie wynikom, jakie dotyczyły wszystkich cytowań (książki i rozdziały: 79,6%; artykuły: 18,1%; pozostałe w sumie: 2,3%). Jeśli spojrzymy na cytowania w językach obcych w podziale na pięcioletnie okresy, okazuje się, że najwięcej takich publikacji zacytowano w latach 2000–2004 (1936), w kolejnym okresie było ich 1499, a najmniej w latach 2010–2014 (1267).

Tabela 2. Liczba wystąpień poszczególnych typów tekstów w całym badanym okresie oraz w podziale na pięcioletnie okresy

Typ publikacji	2000–2004		2005–2009		2010–2014		2000–2014	
	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%
archiwalia	43	0,44	14	0,14	148	1,53	205	0,70
artykuł	2007	20,58	2109	21,18	2119	21,85	6235	21,20
czasopismo	20	0,21	2	0,02	32	0,33	54	0,18
dokument elektroniczny	3	0,03	28	0,28	74	0,76	105	0,36
książka	4996	51,23	5195	52,16	4494	46,34	14 685	49,93
rozdział	2650	27,17	2600	26,11	2757	28,43	8007	27,23
inny	34	0,35	11	0,11	73	0,75	118	0,40
Razem	9753	100	9959	100	9697	100	29 409	100

Zdecydowana większość (84%, 24 706 cytowań) to cytowania publikacji w języku polskim. Jeśli chodzi o cytowania w językach obcych, to dominuje język angielski (1815 cytowań), następnie francuski (848), niemiecki (624), rosyjski (462), włoski (359) i łacina (287). Pozostałe 308 cytowań to teksty w następujących 22 językach: arabskim, białoruskim, bośniackim, bułgarskim, chorwackim, czeskim, greckim, gruzińskim, hebrajskim, hiszpańskim, holenderskim, japońskim, jidysz, koreańskim, litewskim, rumuńskim, serbskim, słowackim, słoweńskim, szwedzkim, ukraińskim i węgierskim. Podział cytowań ze względu na język przedstawia Rysunek 3.

Rysunek 3. Odsetek publikacji cytowanych w podziale na poszczególne języki.

Cytowania artykułów z czasopism

Wśród 29 409 prac zacytowanych w „Pamiętniku Literackim” w badanym piętnastolecu znajduje się 6235 cytowań artykułów. Są to zarówno artykuły z czasopism naukowych (np. „Przegląd Humanistyczny”, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka”, „Studia Norwidiana” czy też „Barok. Historia – Literatura – Sztuka”), popularnonaukowych (np. „Wiedza i Życie”), jak i prasy codziennej (np. „Gazeta Wyborcza”, „Rzeczpospolita” czy „Dziennik”). Cytowane teksty pochodzą przede wszystkim z czasopism polskich, ale także angielskich, francuskich, niemieckich, rosyjskich, włoskich i innych. Tematyka czasopism obejmuje szeroko pojętą humanistykę: literaturoznawstwo, językoznawstwo, kulturoznawstwo, etnologię, teologię, bibliologię, historię, antropologię kultury, filozofię, etykę, historię sztuki, muzykologię, ale także psychologię, psychiatrię czy finanse.

Analizując opisy bibliograficzne cytowanych pozycji, wyodrębniłam 1413 tytułów czasopism, gazet i innych wydawnictw ciągłych. Choć, jak wspomniałam, opisy bibliograficzne są przygotowywane

w „Pamiętniku Literackim” starannie, jednak niektóre tytuły wydawnictw ciągłych zostały zapisane niezbyt dokładnie (np. „Acta Universitatis Lodziensis” bez podania różnicującej tytuł podserii, czy też „Kultura” i „Kultura »Paryska«”), czasem użyty był tylko akronim tytułu, a czasem różne formy zapisu tego samego czasopisma (np. „Wysokie Obcasy” i „Gazeta Wyborcza. Wysokie Obcasy”). Część tego typu niejednoznaczności udało się rozstrzygnąć, niektóre musiały być odszukane lub sprawdzone w innych źródłach.

Najczęściej cytowanym czasopismem jest „Pamiętnik Literacki”. W dalszej kolejności można wymienić: „Teksty Drugie” (269 cytowań), „Tygodnik Powszechny” (106), „Twórczość” (106), „Literatura na Świecie” (103), „Ruch Literacki” (99) oraz „Przegląd Humanistyczny” (85). Spośród wszystkich cytowanych czasopism 43 periodyki przywoływano 20 i więcej razy. Tytuły te zapewniły ok. 44,66% wszystkich przypisów opisujących artykuły w wydawnictwach ciągłych. Z czasopism wydawanych w XIX w. i w okresie międzywojennym (ogólna liczba cytowań z datą publikacji do 1939 r. włącznie) najczęściej cytowano: „Wiadomości Literackie” (53 cytowań), „Tygodnik Ilustrowany” (47), „Kurier Warszawski” (37), wspomniany już „Pamiętnik Literacki” (38), a także „Pion” (34), „Ateneum” (23) i „Prosto z Mostu” (23).

Najczęściej cytowane czasopisma prezentuje Tabela 3.

Wiek cytowanych publikacji

Spośród 29 409 zacytowanych pozycji nie udało się ustalić roku wydania 354 z nich. Są to przede wszystkim archiwalia, dokumenty elektroniczne, inne typy dokumentów lub książki w druku itp. Tak więc dalszej analizie poddałam 29 055 cytowań. Ich wiek został wyliczony jako różnica między rokiem zacytowania a rokiem publikacji. Wynik zero (0) oznacza, że praca została zacytowana w tym samym roku, w którym ją wydano.

Analiza wykazała, że największy odsetek wykorzystywanych źródeł ma 6–10 lat (15,55%), czyli autorzy „Pamiętnika Literackiego” najczęściej cytowali literaturę wydaną od 6 do 10 lat wcześniej. Literatura najnowsza (co najwyżej sprzed dwóch lat) stanowi 5,23% wszystkich cytowań. Zauważyć można także, że wśród najszybciej cytowanych prac jest większy odsetek artykułów (26,33) niż w odniesieniu do wszystkich cytowań (21,22). Mają na to zapewne wpływ szybszy cykl wydawniczy czasopism oraz większa częstotliwość. Jeśli chodzi

Tabela 3. Najczęściej cytowane czasopisma w „Pamiętniku Literackim” w latach 2000–2014

Tytuł czasopisma	Liczba cytowań		
„Pamiętnik Literacki”	641	„Poezja”	35
„Teksty Drugie”	267	„Kuźnica”	34
„Tygodnik Powszechny”	109	„Pion”	34
„Twórczość”	106	„Roczniki Humanistyczne”	34
„Literatura na Świecie”	103	„Kresy”	32
„Ruch Literacki”	99	„Polityka”	30
„Przegląd Humanistyczny”	85	„Czerwony Sztandar”	29
„Kultura” (Paryż)	75	„Przegląd Powszechny”	27
„Znak”	74	„Res Publica Nowa”	26
„Wiadomości” (Londyn)	71	„Rzeczpospolita”	26
„Teksty”	64	„Miesięcznik Literacki”	25
„Nowa Kultura”	63	„Ateneum”	23
„Dialog”	56	„Kultura”	23
„Wiadomości Literackie”	55	„Prace Literackie”	23
„Gazeta Wyborcza”	54	„Prosto z Mostu”	23
„Odra”	54	„Barok”	21
„Życie Literackie”	51	„Meander”	21
„Zeszyty Literackie”	49	„Studia Norwidiana”	21
„Tygodnik Ilustrowany”	47	„New Literary History”	20
„Nowe Książki”	43	„Prace Polonistyczne”	20
„Kurier Warszawski”	37	„Więź”	20
„Odrodzenie”	35	Razem	2785

o literaturę z okresu dwudziestolecia międzywojennego, to zaobserwować można przewagę artykułów nad książkami i rozdziałami.

Szczegółowe dane dotyczące wieku cytowanych publikacji w podziale na typy dokumentów i odpowiednie przedziały czasowe przedstawia Tabela 4.

Tabela 4. Wiek cytowanych publikacji

Wiek cytowanych publikacji w latach	Artykuły		Książki i rozdziały		Pozostałe ⁷		Razem	
	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%	Liczba cytowań	%
0–2	400	1,38	1073	3,69	46	0,16	1519	5,23
3–5	542	1,87	2630	9,05	28	0,10	3200	11,01
6–10	685	2,36	3813	13,12	20	0,07	4518	15,55
11–15	483	1,66	2930	10,08	9	0,03	3422	11,78
16–20	404	1,39	2075	7,14	5	0,02	2484	8,55
21–25	398	1,37	1513	5,21	4	0,01	1915	6,59
26–30	349	1,20	1459	5,02	4	0,01	1812	6,24
31–40	624	2,15	2221	7,64	15	0,05	2860	9,84
41–50	422	1,45	1475	5,08	28	0,10	1925	6,63
51–60	403	1,39	701	2,41	37	0,13	1141	3,93
61–70	394	1,36	323	1,11	26	0,09	743	2,56
71–80	361	1,24	430	1,48	15	0,05	806	2,77
81–90	172	0,59	319	1,10	9	0,03	500	1,72
91–100	123	0,42	207	0,71	4	0,01	334	1,15
101–150	356	1,23	753	2,59	16	0,06	1125	3,87
151+	123	0,42	610	2,10	18	0,06	751	2,58
Razem	6239	21,47	22 532	77,54	284	0,97	29 055	100

Patrząc na wiek cytowanych publikacji, można dostrzec, że prace w wieku do 10 lat stanowią 31,79%, a teksty w wieku do 20 lat – 52,12%, czyli blisko połowa cytowanych w „Pamiętniku Literackim” prac jest starsza niż 20 lat.

⁷ W sumie: Archiwalia, Dokumenty elektroniczne, Czasopisma i Inne.

Autocytowania

W przypadku analizy bibliometrycznej czasopisma autocytowania można przedstawić na dwóch poziomach. Są to autocytowania badanego czasopisma (czyli cytowania artykułów z „Pamiętnika Literackiego” w tymże „Pamiętniku”) oraz autocytowania autorskie (autor powołuje się na swoją publikację).

Jak już wspomniałam wcześniej, najczęściej przywoływanym czasopismem był właśnie „Pamiętnik Literacki”. W latach 2000–2014 powołano się 641 razy na artykuły opublikowane w tym kwartalniku. Stanowi to 10,28% cytowań artykułów i 2,18% wszystkich przeanalizowanych cytowań. Cytowane artykuły pochodziły niemal z wszystkich wydanych roczników od 1902 do 2012 r. Najczęściej powoływano się na teksty z lat 80. – 146 razy, z lat 2000–2012 – 134 razy i z lat 70. – 120 razy. Artykuły z najstarszych tomów (do 1938 r. włącznie) przywoływano 38 razy.

Zbadałam kwestię autocytowań autorskich. Wśród 29 409 cytowań jedynie 618 to autocytowania, czyli sytuacje, gdy autor powoływał się na jakąkolwiek swoją pracę. Odsetek autocytowań jest bardzo niski i wynosi 2,06% wszystkich cytowań. Liczba autocytowań w badanym czasie wahała się między 29 (w 2000 r.) i 52 (w 2009 r.), a dla poszczególnych pięcioletnich okresów wynosiła odpowiednio: 201 (2000–2004), 203 (2005–2009) i 213 (2010–2014).

Szczególny przypadek dotyczy sytuacji, gdzie autor przytaczał swój artykuł opublikowany w „Pamiętniku Literackim”. Odnotowałam 60 takich cytowań, co stanowi 0,2% wszystkich cytowań i 9,7% autocytowań autorskich.

Cytowani autorzy

Wśród 29 409 cytowań 2064 pozycji to publikacje, które nie mają w opisie podanego autora. Stanowią one 7,01% wszystkich zacytowanych pozycji. Brak autora w opisie bibliograficznym może mieć różne przyczyny. W przypadku książek (a tych jest najwięcej wśród pozycji bez podanych danych autora) to przede wszystkim monografie zbiorowe (przy zbieraniu danych redaktor był pomijany) oraz słowniki będące efektem pracy zespołu autorskiego. W przypadku rozdziałów mamy przede wszystkim hasła ze słowników. Część artykułów to teksty z gazet (głównie przedwojennych). Z zasady nie ma nazwiska autora przy cytowaniu czasopism, jak również wielu

dokumentów elektronicznych (przede wszystkim stron internetowych różnych instytucji czy portali). Tak więc do dalszej analizy wezmę pod uwagę 27 345 pozycji zacytowanych w 1158 artykułach „Pamiętnika Literackiego”.

W naukach humanistycznych teksty pisane we współpracy nie są zbyt popularne. Dominują przede wszystkim publikacje jednoautorskie. W „Pamiętniku Literackim” niespełna 3% (816) zacytowanych publikacji powstało jako efekt pracy więcej niż jednego autora. Najwięcej autorów, bo aż siedmiu, ma *Słownik języka polskiego [...] wypracowany przez Aleksandra Zdanowicza, Michała Bohusza Szyszkę, Januarego Filipowicza, Walerjana Tomaszewicza, Florjana Czepielińskiego i Wincentego Korotyńskiego, z udziałem Bronisława Trentowskiego z 1861 r.* Dwie zacytowane pozycje (książka i artykuł) mają po sześciu autorów. Zdecydowana większość cytowań spośród tych, które mają więcej niż jednego autora, to publikacje przygotowane przez dwie osoby. Takich prac jest 668, czyli 81,7% wśród wszystkich wieloautorskich. Pozostałe zostały napisane przez trzech autorów (95 prac), czterech – 34 lub pięciu – 5.

W nieco ponad połowie przypadków (428 cytowań) mamy do czynienia z pisanymi we współpracy książkami, pozostałe to przede wszystkim artykuły (224) i rozdziały (152) oraz archiwalia, dokumenty elektroniczne i inne (w sumie 12).

Analizując cytowania, chciałam również sprawdzić, kto jest najczęściej cytowanym autorem w „Pamiętniku Literackim”. Trzeba pamiętać, że zadanie to jest utrudnione, ponieważ w opisach bibliograficznych cytujący autorzy używają czasem różnych form nazwiska tej samej osoby. Dotyczy to przede wszystkim osób, których oryginalne nazwisko jest zapisywane w alfabecie niełacińskim (np. Brodski J. i Brodskij I.), twórców z okresu średniowiecza czy starożytności (np. Angelus Silesius i Anioł Ślązak), czy też osób, które zmieniły nazwisko. Nie zawsze możliwe jest odnalezienie wszystkich używanych form. Niemniej jednak na podstawie zebranych danych postanowiłam przedstawić, na kogo w „Pamiętniku Literackim” powoływano się najczęściej w latach 2000–2014. Niekwestionowanym liderem tego rankingu okazał się Czesław Miłosz (292 cytowania) oraz Michał Głowiński (230 cytowań). Na kolejnych miejscach znaleźć można Adama Mickiewicza (183 cytowania), Wacława Grubińskiego (163 razy – głównie za sprawą jednego artykułu

poświęconego temu twórcy). Spośród osób zacytowanych sto i więcej razy wymienić można: Ryszarda Nycza, Stanisława Barańczaka, Witolda Gombrowicza, Juliusza Słowackiego, Marię Janion, Henryka Markiewicza, Bolesława Prusa i Stanisława Ignacego Witkiewicza. Przeglądając to zestawienie, nietrudno zauważyć, że autorzy tekstów przeplatają się z badaczami literatury. Nic dziwnego, jeśli weźmiemy pod uwagę, że w analizowanym czasopiśmie mamy do dyspozycji tylko przypisy dolne, gdzie wymieszana jest literatura podmiotowa z przedmiotową. Bez szczegółowej analizy samego tekstu nie jest możliwe oddzielenie danych bibliograficznych ze względu na pełnią w tekście funkcję. „Pamiętnik Literacki” to czasopismo, które podejmuje przede wszystkim tematykę dotyczącą literatury polskiej. Z tego też względu wśród 49 najczęściej cytowanych autorów występuje tylko czterech badaczy spoza Polski. Są to Roland Barthes (91 razy), Jacques Derrida (79), Umberto Eco (60) oraz Michał Bachtin (54). Listę najczęściej cytowanych (co najmniej 50 razy) przedstawia Tabela 5.

Najczęściej cytowane prace

Ze względu na przyjętą metodę zbierania danych z przypisów bibliograficznych odnalezienie najczęściej cytowanych prac nie było łatwe. Aby je zidentyfikować, wyodrębniłam pozycje z identycznym autorem i rokiem wydania, a następnie uzupełniłam je o tytuły. W sytuacji, gdy cytowany był rozdział, brałam pod uwagę tytuł książki. W ten sposób uzyskałam listę najczęściej cytowanych publikacji. Na każdą z nich powołano się 14 i więcej razy. Wśród nich nie ma ani jednego artykułu, ponieważ nawet te najpopularniejsze pojawiały się w analizowanym zbiorze zaledwie kilka razy. Tabela 6 prezentuje najczęściej przywoływane w latach 2000–2014 monografie.

Cytowania „Pamiętnika Literackiego”

Przygotowując niniejszą analizę, postanowiłam zbadać, czy jest możliwe sprawdzenie, czy czasopisma humanistyczne są cytowane i jak wygląda kwestia cytowań artykułów opublikowanych w ostatnich pięciu latach. Jako materiał posłużyło mi 15 roczników „Pamiętnika Literackiego”.

Tabela 5. Najczęściej cytowani autorzy w „Pamiętniku Literackim” w latach 2000–2014

Nazwisko i imię cytowanego autora	Liczba cytowań		
Miłosz Czesław	292	Leśmian Bolesław	68
Głowiński Michał	230	Brzozowski Stanisław	65
Mickiewicz Adam	183	Krzyżanowski Julian	64
Grubiński Waław	163	Norwid Cyprian Kamil	64
Nycz Ryszard	149	Terlecki Tymon	64
Barańczak Stanisław	137	Markowski Michał Paweł	63
Gombrowicz Witold	133	Podraza Kwiatkowska Maria	63
Słowacki Juliusz	131	Rymkiewicz Jarosław Marek	63
Janion Maria	111	Strykowski Julian	62
Markiewicz Henryk	110	Ziomek Jerzy	61
Prus Bolesław	110	Eco Umberto	60
Witkiewicz Stanisław Ignacy	104	Kleiner Juliusz	57
Błoński Jan	97	Buczowski Leopold	56
Parnicki Teodor	97	Orzeszkowa Eliza	56
Herbert Zbigniew	93	Wat Aleksander	56
Wyka Kazimierz	93	Balcerzan Edward	55
Barthes Roland	91	Bachtin Michał	54
Sławiński Janusz	89	Kuncewiczowa Maria	54
Jarzębski Jerzy	86	Przybylski Ryszard	54
Dąbrowska Maria	84	Irzykowski Karol	52
Szyborska Wiśława	84	Pigoń Stanisław	52
Derrida Jacques	79	Pelc Jerzy	51
Bolecki Włodzimierz	78	Białoszewski Miron	50
Iwaszkiewicz Jarosław	75	Kochanowski Jan	50
Sienkiewicz Henryk	73		

Tabela 6. Najczęściej cytowane publikacje w „Pamiętniku Literackim” w latach 2000–2014

Opis bibliograficzny	Liczba cytowań
Curtius, E. R. (1997; 2005; 2009). Literatura europejska i łacińskie średniowiecze. Kraków: Universitas.	34
Nycz, R. (2001). Literatura jako trop rzeczywistości: poetyka epifanii w nowoczesnej literaturze polskiej. Kraków: Universitas.	29
Nycz, R. (1997). Język modernizmu: prolegomena historycznoliterackie: Wrocław: Leopoldinum: Wydawnictwo Fundacji dla Uniwersytetu Wrocławskiego.	26
Nycz, R. (1993; 1995; 2000). Tekstowy świat: poststrukturalizm a wiedza o literaturze. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.	25
Balbus, S. (1993; 1996). Między stylami. Kraków: Universitas.	18
Bachtin, M. (1970). Problemy poetyki Dostojewskiego. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.	17
Bachtin, M. (1975). Twórczość Franciszka Rabelais'go a kultura ludowa średniowiecza i renesansu. Kraków: Wydawnictwo Literackie.	14

Źródła danych

Jako źródło danych o cytowaniach „Pamiętnika Literackiego” postanowiłam wykorzystać dwie bazy danych (WoS i POL-index) oraz wyszukiwarkę Google Scholar. Wszystkie wyszukiwania zostały przeprowadzone w dniach: 15 maja – 10 czerwca 2016 r.

Web of Science™ Core Collection

Baza danych WoS jest interdyscyplinarną bibliograficzną bazą danych, która zawiera informacje o cytowaniach. Jest ona powszechnie wykorzystywana do wielu analiz biblio- i naukometrycznych. Baza indeksuje przede wszystkim czasopisma naukowe, a także materiały konferencyjne oraz (od 2010 r.) książki.

Wśród ośmiu indeksów cytowań, które składają się na całość bazy, cztery z nich zbierają dane z nauk humanistycznych. Są to:

- Arts & Humanities Citation Index (A&HCI) – od 1975 r.,
- Conference Proceedings Citation Index – Social Sciences & Humanities (CPCI-SSH) od 1990 r. (częściowo),

- Book Citation Index – Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH) – od 2010 r. (częściowo),
- Emerging Sources Citation Index (ESCI) od 2015 r. (częściowo).

Jednakże warto zwrócić uwagę, że rekordy zgromadzone w tych czterech częściach stanowią jedynie ok. 9,4% całości bazy (ok. 5,7 mln). Wyszukiwanie cytowań przeprowadziłam, korzystając ze specjalnie przygotowanego formularza „Cited Reference Search” (kryterium: „Cited work”). W zapytaniu użyłam frazy: *pamiet* lit* not (pam* li* r* or pam* l* b* or pam* l* d*)*.

Google Scholar

Google Scholar (GS) jest wyszukiwarką, która służy do wyszukiwania treści naukowych. Popularność w badaniach bibliometrycznych przyniosło temu narzędziu wprowadzenie możliwości wyszukiwania cytowań w publikacjach dostępnych online. Co prawda krytycy wykorzystania GS w badaniach bibliometrycznych podkreślają wady tej naukowej wyszukiwarki (m.in. to, że dane pochodzą z materiałów niepodlegających ocenie, nie są odfiltrowane autocytowania, część danych się dubluje, dużo mniejsza reprezentacja starszych publikacji), jednakże daje się zauważyć wzrost zainteresowania GS w analizach bibliometrycznych⁸. Wykorzystanie tego narzędzia ułatwiło pojawienie się bezpłatnego programu Publish or Perish, który wyszukuje dane w GS i przygotowuje użyteczne podsumowania.

Przeszukania prowadziłam bezpośrednio w przeglądarce, a elementem wyszukiwawczym były tytuły artykułów. Dodatkowo sprawdziłam też cytowania „Pamiętnika Literackiego” poprzez Publish or Perish, stosując jako element wyszukiwawczy tytuł czasopisma i rok wydania.

Wyszukując cytowania, można zauważyć, że w GS wyświetlane są one w wynikach na dwa różne sposoby:

1. jako link umieszczony pod cytowanym artykułem z podaniem odpowiedniej liczby („cytowane przez”), stanowiący bezpośrednio odniesienie do listy prac cytujących;
2. jako fragment publikacji oznaczony pogrubioną czcionką, widoczny na liście wyników.

.....
⁸ Widać to choćby, gdy śledzi się rezultaty wyszukiwań w bazach WoS czy Scopus lub używa jako słów kluczowych „google scholar” oraz „bibliometrics” lub „scientometrics”.

Doświadczenia te są zbieżne z badaniami prowadzonymi przez Johna J. Meiera i Thomasa W. Conklinga (2008, s. 198). Na potrzeby niniejszej analizy wzięłam pod uwagę wszystkie cytowania niezależnie od sposobu ich interpretacji przez GS. Ze względu na to, że dopasowanie cytowania w GS odbywa się tylko na podstawie tytułu artykułu, każde z nich było dodatkowo sprawdzane w dokumencie cytującym, aby wykluczyć pomyłkę, ponieważ zdarza się, że naukowcy piszą teksty o identycznych nazwach.

POL-index

Dane w bazie POL-index pochodzą z 1578 z 2212 periodyków z części B na WCP. W przypadku 1074 czasopism wprowadzono dane za lata 2009–2014, kolejne 504 natomiast uzupełniło bazę o dane z lat 2013–2014 (Kulczycki, Rozkosz & Drabek, 2016, s. 128).

„Pamiętnik Literacki” jest czasopismem z zakresu literaturoznawstwa, publikuje także artykuły w dziale Z zagadnień języka artystycznego, więc najwięcej cytowań można się spodziewać w czasopismach z tych dwóch dyscyplin (literaturoznawstwo i językoznawstwo). W części B na WCP znajduje się 166 czasopism z literaturoznawstwa i 165 z językoznawstwa. Niektóre z nich podały w swojej charakterystyce obie dyscypliny, więc w sumie mamy 247 periodyków reprezentujących przynajmniej jedną z nich. W tej grupie znajduje się 95 (38,5%) czasopism, które wprowadziły dane za sześć lat, i 72 (28,1%) czasopisma, które wprowadziły dane za dwa lata. Baza POL-index była niedostępna od połowy października 2015 do maja 2016 r. W tym czasie nie można było z niej korzystać ani wpisywać nowych danych.

POL-index nie ma specjalnej wyszukiwarki cytowań, więc aby odszukać cytowania „Pamiętnika Literackiego”, posłużyłam się formularzem wyszukiwania zaawansowanego, który daje możliwość szukania „w literaturze”, tzn. wśród wszystkich pozycji bibliografii załącznikowych. W rekordzie artykułu znajdują się one w polu „publikacja cytuje”. Szukanie cytowań odbywa się dwuetapowo. Po wpisaniu zapytania ukazują się publikacje cytujące, a dopiero po otwarciu rekordu z artykułem cytującym trzeba przejrzeć bibliografię, odnaleźć pozycję, w której opisie znalazły się wyszukiwane słowa, i sprawdzić, czy faktycznie zacytowano artykuł z poszukiwanego periodyku. Aby przejść do kolejnego cytującego rekordu, trzeba się cofnąć do listy wyników, wybrać następny i czynności te powtarzać

tyle razy, ile jest cytujących publikacji. Jest to sposób bardzo żmudny oraz wymagający sporo uwagi i koncentracji. W samej bazie wdrożono mechanizm parsowania danych, więc można sprawdzić, ile cytowań uzyskało dane czasopismo, ale mechanizm ten jest dalece niedoskonały. W przypadku „Pamiętnika Literackiego” baza podaje 165 cytowań, tymczasem „ręczne” liczenie dało wynik 1469 razy, czyli prawie dziewięć razy więcej. Nawet w odniesieniu do tak jednoznacznego tytułu (i zawsze poprawnie zapisanego) jak „Białostockie Studia Literaturoznawcze” baza nie ma 100% skuteczności, ponieważ podaje 22 cytowania, gdy tymczasem przejrzenie rekordów cytujących daje wynik 25. Tak więc danych tych nie można wykorzystać nawet porównawczo, nie wiadomo bowiem, jaki odsetek cytowań udało się poprawnie rozpoznać i można założyć, że dla każdego czasopisma będzie on inny.

Wyniki

W sumie w wymienionych źródłach udało się odnaleźć 394 cytowania 227 tekstów opublikowanych w „Pamiętniku Literackim” w latach 2000–2014. Najwięcej cytowań odnalazłam w Google Scholar – 209 oraz w POL-indexie – 200; najmniej było ich w WoS, bo tylko 59. Jeśli chodzi o liczbę cytowań, to najważniejszy dla „Pamiętnika Literackiego” okazał się rok 2000 i 2006, gdyż teksty z tych roczników doczekały się po 47 cytowań. W roku 2000 ukazał się najczęściej cytowany tekst. Była to recenzja przygotowana przez Michała Pawła Markowskiego, którą zacytowano 15 razy. Dotyczyła ona specjalnego numeru „Publications of the Modern Language Association of America” z roku 1999, w całości poświęconego związkom etyki i badań literackich. Najwięcej zacytowanych artykułów (23) opublikowano w roku 2006, najmniej w 2014 (1). Trzy artykuły zacytowano po siedem razy i dwa kolejne po sześć razy.

Cytujące publikacje

Większość cytowań (353) pochodzi z artykułów, co wynika z wykorzystanych źródeł (przede wszystkim WoS i POL-index). Pozostałe typy cytujących publikacji (wszystkie z Google Scholar) to monografie i rozdziały w monografiach (25), prace doktorskie i magisterskie (8), materiały konferencyjne (2) i inne (7), czasem niekompletne lub niedostępne do sprawdzenia.

Artykuły z „Pamiętnika Literackiego” cytowane były w 129 czasopismach, przede wszystkim w polskich. Najwięcej cytowań odnalazłam w „Tekstach Drugich” (46 cytowań), w „Pamiętniku Literackim” (31), „Przestrzeniach Teorii” (17) oraz po 10 razy w następujących periodykach: „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” i „Świat Tekstów. Rocznik Słupski”. Wśród cytujących „Pamiętnik Literacki” 15 czasopism zagranicznych wymienić można: „Zeitschrift für Slavische Philologie” (trzy cytowania), „Zeitschrift für Slawistik” (trzy), „Dostoevsky Studies”, „New Zealand Slavonic Journal”, „World Literature Studies” (po dwa cytowania) i inne. Czasopisma, w których najczęściej przywoływano teksty z „Pamiętnika Literackiego”, przedstawia Tabela 7.

Tabela 7. Wykaz czasopism, które najczęściej cytowały teksty z „Pamiętnika Literackiego”

Tytuł czasopisma ⁹	Liczba zacytowanych tekstów
„Teksty Drugie”	46
„Pamiętnik Literacki”	31
„Przestrzenie Teorii”	17
„Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”	10
„Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka”	10
„Świat Tekstów. Rocznik Słupski”	10
„Roczniki Humanistyczne”	7
„Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej”	6
„Prace Literackie”	6
„Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie”	6
„TEKSTUALIA. PALIMPSESTY LITERACKIE ARTYSTYCZNE” NAUKOWE	6

⁹ Zachowano oryginalną pisownię i ortografię z bazy POL-index/Polska Bibliografia Naukowa.

„Tematy i Konteksty” („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Historia Literatury”)	5
„Colloquia Litteraria”	5
„Porównania. Czasopismo poświęcone zagadnieniom komparatyki literackiej oraz studiom interdyscyplinarnym”	5
„Forum Artis Rhetoricae”	4
„POSTSCRIPTUM POLONISTYCZNE”	4
„PRACE FILOLOGICZNE. LITERATUROZNAWSTWO”	4
„Świat i Słowo”	4
„Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego”	4
„Zagadnienia Rodzajów Literackich”/„Problems of Literary Genres”	4

Google Scholar i POL-index

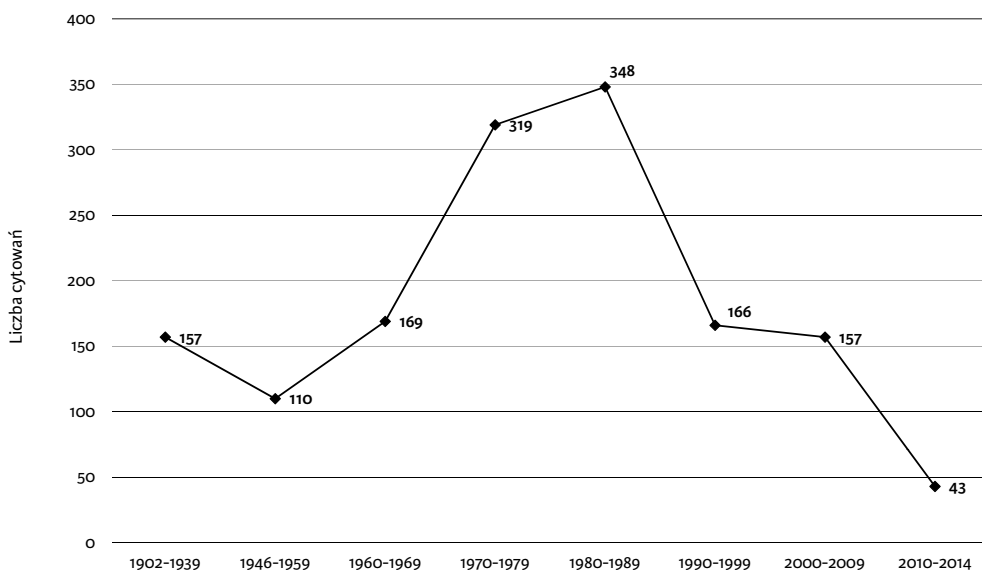
Sprawdziłam, czy dane z POL-index dostępne są poprzez Google Scholar. Obecnie (czerwiec 2016 r.) dane z bazy POL-index nie są wyszukiwane przez Google Scholar, więc cytowania z obu źródeł wzajemnie się uzupełniają. Tylko 55 cytowań powtarza się w obu tych źródłach. 143 cytowania znaleźć można tylko w POL-indexie. Może to dziwić, ponieważ wiele czasopism, w których odnalazłam cytowania „Pamiętnika Literackiego”, jest dostępnych pełnotekstowo w sieci (m.in. „Porównania”, „Sztuka Edycji”, „Tekstualia”, „Colloquia Litteraria”, „Studia Norwidiana” i inne). Prawdopodobnie umieszczone na stronie pliki z tekstami są nieodpowiednio przygotowane i tym samym stają się „niewidzialne” dla GS.

Tylko jedno cytowanie powtórzyło się we wszystkich trzech wybranych źródłach. Ten cytujący artykuł pochodził z czasopisma „Acta Poloniae Historica”.

Wiek cytowań

W podrozdziale o wieku cytowanych publikacji pisałam, że największy odsetek wykorzystywanych w badanym czasopiśmie źródeł ma 6–10 lat. Chciałam również sprawdzić, z których lat pochodzą najczęściej cytowane teksty z tego czasopisma. W tym celu wszystkie cytowania „Pamiętnika Literackiego” odszukane w POL-indexie podzieliłam

na poszczególne okresy, w zależności od roku wydania cytowanego artykułu. Okazało się, że w latach 2009–2014 najczęściej cytowano publikacje z lat 80. – 348 razy (z rekordowym rokiem 1986 – 86 cytowań) oraz z lat 70. (319 cytowań). Na podobnym poziomie znalazły się cytowania z lat 1960–1969 (169 cytowań) i 1990–1999 (166 cytowań). Nie wiele mniej było cytowań tekstów z lat 2000–2009 oraz 1902–1938 (po 157 cytowań). Budzą podziw zwłaszcza „wiecznie aktualne” stuletnie teksty z początków historii czasopisma, które wciąż znajdują swoje miejsce we współczesnym literaturoznawstwie. Rysunek 4 przedstawia liczbę publikacji z poszczególnych okresów w latach 2009–2014.

Wykres 4. Liczba cytowań artykułów z „Pamiętnika Literackiego” na podstawie bazy POL-index.

Podsumowanie

„Pamiętnik Literacki” to jedno z najważniejszych czasopism z zakresu literatury polskiej. Jest periodykiem o stabilnej strukturze, niemal niezmienną od ponad 100 lat. Najważniejsze działy to: Rozprawy i artykuły, Zagadnienia języka artystycznego, Materiały i notatki.

Swoje obszerne rozprawy publikowali i publikują w tym czasopiśmie najwybitniejsi polscy literaturoznawcy.

Przeprowadzona analiza wskazała, że cytowane są przede wszystkim monografie i rozdziały (ok. 77%) i artykuły z czasopism oraz gazet (ok. 21%) i ten wynik jest zbliżony z tymi uzyskanymi przez innych badaczy. Pozostałe typy publikacji (czasopisma, archiwalia, dokumenty elektroniczne) przywoływane są rzadko. Porównanie trzech kolejnych okresów pięcioletnich przyniosło obserwację, że proporcje między poszczególnymi typami publikacji wyglądają podobnie. Nieznacznie więcej cytowań publikacji elektronicznych w okresie 2009–2014 nie wskazuje na to, żeby w najbliższych latach można się było spodziewać dużego wzrostu przywołań tego typu prac. W polskim literaturoznawstwie większość czasopism wydawana jest w wersji tradycyjnej i choć wiele z nich ma wersję elektroniczną, to rzadko znajduje to swoje odzwierciedlenie w analizowanych przypisach lub konwencja cytowań nie uwzględnia podawania informacji o wykorzystaniu elektronicznej wersji.

Autorzy piszący w „Pamiętniku Literackim” cytują przede wszystkim prace w języku polskim (84%). Spośród języków obcych wyróżnić można jedynie angielski (6%), francuski (3%), niemiecki i rosyjski (po 2%). Pozostałe 3% to cytowania publikacji w 24 innych językach.

Jeśli chodzi o wiek cytowanych prac, to autorzy rzadko cytują literaturę najnowszą. Największy odsetek cytowań dotyczy prac 6–10-letnich, a ok. 50% wszystkich cytowań ma więcej niż 20 lat.

Analiza cytowań „Pamiętnika Literackiego” wyszukanych na podstawie trzech źródeł (Web of Science™ Core Collection, Google Scholar oraz POL-index) przyniosła rezultat w postaci 394 cytowań artykułów z lat 2000–2014. Ze względu na specyfikę wykorzystanych źródeł są to przede wszystkim dane pochodzące z czasopism. „Pamiętnik Literacki” jest znany i cytowany przede wszystkim w tekstach z literaturoznawstwa i językoznawstwa polskiego.

Większość cytowań pochodziła z piśmiennictwa polskiego, także te odnalezione w Google Scholar czy WoS. To wskazuje, że jeśli w przyszłości ocena czasopism humanistycznych ma wykorzystywać analizę cytowań, to należałoby się zastanowić nad stworzeniem lokalnej bazy danych uwzględniającej kulturę cytowań charakteryzującą tę dziedzinę. Takich założeń nie spełnia obecnie ani Google Scholar, ani POL-index.

Podziękowania

Dziękuję Ewie Rozkosz, Emanuelowi Kulczyckiemu i Markowi Hołowieckiemu za pomoc w zbieraniu danych i uważną lekturę tego tekstu.

Literatura

- Bemke-Świtilnik, M., Drabek A. (2015). A citation analysis of the research reports of the Central Mining Institute: a case study: mining and environment using the Web of Science, Scopus, BazTech, and Google Scholar. *Journal of Scientometric Research*, 4(3), 153–160. doi: 10.4103/2320–0057.174861
- Cullars, J. (1988). Characteristics of the Monographic Scholarship of Foreign Literary Studies by Native Speakers of English. *College & Research Libraries*, 49(2), 158–170. doi: 10.5860/crl_49_02_157
- Czasopisma humanistyczne (BazHum). Pozyskane z: <http://bazhum.muzhp.pl/czasopismo/8/>
- Dejnarowicz, Cz. (1980). *Literatura naukowa, uczeni, wydawcy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Drabek, A. (2009). Polska Literatura Humanistyczna „Arton” – baza bibliograficzna czy indeks cytowań? W: *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy: Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech: Bydgoszcz, 27–29 maja 2009*. Pozyskane z: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/drabek.php>
- Drabek, A., Rozkosz, E. A., Hołowiecki, M., Kulczycki, E. (2015). Polski Współczynnik Wpływu a kultury cytowań w humanistyce. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(45), 121–137.
- Fita, S., Świerczyńska D. (2006). *Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza 1886–2006* (wyd. 2 popr. i uzup.). Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Gawałkiewicz, J. (1964). *Bibliografia „Pamiętnika Literackiego: 1946–1962*. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Jarnicki, P. (2014). *Metaforyczne konceptualizacje pojęcia „tekstu” a przemiany stylów myślowych w literaturoznawstwie*. Wrocław: Wydawnictwo Fundacji „Projekt Nauka”.

- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 września 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych.
- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2015 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach.
- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 maja 2013 r. w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych.
- Konieczna, D. (2002). Bibliometryczna analiza publikacji cytowanych w czasopiśmie „Litteraria” w latach 1969–1999. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 38(151–152), 137–145.
- Kulczycki, E., Rozkosz, E. A., Drabek, A. (2016). Ocena ekspercka jako trzeci wymiar ewaluacji krajowych czasopism naukowych. *Nauka*, 1, 107–142.
- Krzyżanowski, J. (1948). *Dzieje dwu pamiętników*. W. Z. Świdwińska, *Bibliografia Pamiętnika Literackiego i Pamiętnika Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza 1887–1939* (s. 7–16). Warszawa: Nakł. Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza.
- Krzyżanowski, J. (1962). „Pamiętnik Literacki” i jego dzieje. *Pamiętnik Literacki*, 53(3), 66–78.
- Markiewicz, H. (2000). *Historia literatury*. W: A. Hutnikiewicz, A. Lam (red.), *Literatura polska XX wieku: przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, A-O (s. 224–227, wyd. 1 popr.). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Markowski, M. P. (2000). Zwrot etyczny w badaniach naukowych. *Pamiętnik Literacki*, 1, 239–244.
- Meier, J. J., & Conkling, T. W. (2008). Google Scholar's coverage of the engineering literature: an empirical study. *The Journal of Academic Librarianship*, 34(3), 196–201.
- Nolen, D. S. (2010). Characteristics of la literatura: A Reference Study of Spanish and Latin American Literature. *College & Research Libraries*, 71(1), 9–19. doi: 10.5860/crl.71.1.9
- Oszczęda, A. (2007). *Bibliografia Pamiętnika Literackiego 1982–2002*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Pamiętnik Literacki – Historia* (b.d.). Pozyskane z: <http://pamietnikliteracki.pl/pl/content/item/id,3,title,Historia.html>
- Racki, G. (2004). „Geological Quarterly” w świetle indeksów cytowań ISI. *Przegląd Geologiczny*, 52(9), 866–872.

- Sypulanka, Z. (1985). Bibliografia „Pamiętnika Literackiego” 1963–1982. *Pamiętnik Literacki*, 76(1), 215–369.
- Świdwińska, Z. (1948). *Bibliografia Pamiętnika Literackiego i Pamiętnika Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza 1887–1939*. Warszawa: Nakł. Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce.
- Wan, K., Anyi, U., Anuar, N., & Zainab, A. (2009). Bibliometric studies on single journals: a review. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 14(1), 17–55.
- Tiew, W. S. (1997). Single journal bibliometric studies: A review. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 2(2), 93–114.
- Zakrzewski, B. (1964). Powojenne dzieje „Pamiętnika Literackiego” (1946–1962). W: J. Gawałkiewicz, *Bibliografia „Pamiętnika Literackiego: 1946–1962* (s. 5–23). Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.